

Handreiking -16

Leef!

Leidingdeel

Inhoud

Voorwoord	2
Uitleg leidingdeel	2
Literatuur.....	3
Achtergrondinformatie	4
leven.....	4
Didactische informatie	5
Benodigheden voor deze bijeenkomst	7
Opening	7
Doelstelling	8
Alternatieve startopdracht.....	8
Antwoorden op de vragen en suggesties voor gesprek	9

Voorwoord

Beste leidinggevende,

Voor je ligt het leidingdeel dat hoort bij de Handreiking Actueel over het leven. Het leven is een wonder, door God gegeven. Dat is de boodschap die we met deze schets aan de jongeren willen overbrengen. Als je erkent dat God het leven geeft, dan heeft dat gevolgen voor:

1. hoe je naar je eigen leven kijkt;
2. hoe je omgaat met het leven van je naaste;
3. hoe je met de Heere leeft.

Over dit onderwerp is veel te zeggen. Denk alleen maar aan het ontstaan van het leven, vragen rondom abortus en euthanasie. In deze schets kunnen we dit niet allemaal uitgebreid behandelen. De drie punten van hierboven zijn de leidraad van deze Handreiking. Aan de hand daarvan kun je op verschillende momenten in de schets een keuze maken over wat je wilt behandelen. Zo is er bijvoorbeeld een casus over abortus in de Handreiking opgenomen, maar kun je er ook voor kiezen om (een deel van) de groep in gesprek te laten gaan over euthanasie of onderzoek naar en met embryo's. Dit extra materiaal vind je in dit leidingdeel. Kies wat het beste aansluit bij je jongeren.

Deze Handreiking bevat één schets, materiaal voor één avond. Maar het is heel goed mogelijk om twee bijeenkomsten te vullen met dit materiaal. Realiseer je dat de vraag naar de waarde van je eigen leven ook negatieve gevoelens op kan roepen bij jongeren. Neem de tijd om daar (in kleine groepjes of met een jongere apart) over door te praten. Zorg voor een open sfeer en ruimte in de groep waarin iedereen kan meepraten. Want dit onderwerp heeft ons allemaal veel te zeggen!

We wensen jullie (een) rijk gezegende bijeenkomst(en) toe!

Uitleg leidingdeel

In het leidingdeel vind je eerst een literatuurlijst en achtergrondinformatie over het thema en een korte didactische aanwijzing. Vervolgens wordt er informatie gegeven onder de volgende kopjes:

Benodigheden voor deze bijeenkomst

- Onder dit kopje staat wat je voor elke bijeenkomst nodig hebt aan materialen.

Opening

- Hier staat het te lezen bijbelgedeelte en worden enkele suggesties gegeven om te zingen. De liederen die aangegeven staan, komen uit de gele zangbundel (Uitgeverij Boekencentrum, Zoetermeer).
- Daarnaast wordt een tweede suggestie gegeven voor een bijbelgedeelte, voor als er twee avonden over de schets belegd worden.
- Ook worden er zaken genoemd waarvoor gebeden of gedankt kan worden.

Doelstelling

- Onder dit kopje worden in een paar regels de doelen van de avond benoemd.

Alternatieve startopdracht

- Onder dit kopje staat een alternatieve startopdracht, om bijvoorbeeld te gebruiken bij een tweede avond of als alternatief voor de startopdracht die bij de schets staat.

Antwoorden op de vragen en suggesties voor een gesprek

- Onder dit kopje tref je de antwoorden op de vragen uit de Handreiking aan.
- Het is van belang om je te realiseren dat je niet alle opdrachten van een schets moet behandelen. Kies zelf een aantal opdrachten uit die je relevant en passend vindt voor jouw doelgroep.

Literatuur

Hieronder tref je een literatuurlijst aan, die gebruikt is bij de totstandkoming van deze schets. Indien gewenst kun je zelf een of meerdere boeken van deze lijst gebruiken bij je voorbereiding.

- *Tekst voor Tekst, de Heilige Schrift kort verklaard en toegelicht* (1987). Oeveren, B. van, e.a. 's-Gravenhage: Boekencentrum.
- *HSV-studiebijbel* (2014). Paul, M.J. en Hofman, T.M. (Red.). Heerenveen: Royal Jongbloed.
- *Bijbel met Uitleg* (2015). Apeldoorn: De Banier.
- *Woordenboek voor bijbellezers* (2005). Noordeggraaf, A, e.a. (redactie). Zoetermeer: Uitgeverij Boekencentrum.
- *Abortus: Feiten en Inzichten voor jongeren*. Brochure van de NPV.
- *Geboren, niet gemaakt. Reflecties op het levensbegin*. (2020). Boer, Theo (redactie). Amsterdam: Buijten en Schipperheijn.
- *Als grenzen vervagen. Medische beslissingen rondom het levenseinde*. (2015). Agteresch, H.J. Houten: Den Hertog

Websites:

- <https://rmu.nl/dossier/medische-ethiek/abortus-provocatus>
- <https://rmu.nl/dossier/medische-ethiek/euthanasie>
- www.siriz.nl
- <https://www.npvzorg.nl/themas/euthanasie/>
- <https://www.npvzorg.nl/themas/abortus/>
- Jongeren in gesprek: jongerenpolitici in gesprek over abortus, <https://www.youtube.com/watch?v=jPdNavMpfvE>
- Het grote abortusdebat tussen Rob Jetten en Maaike Rosendal, <https://www.youtube.com/watch?v=u29nVp-ldXQ>
- Tien stellingen van de NPV voor jongeren: <https://www.npvzorg.nl/10stellingen/>
- https://www.digibron.nl/viewer/collectie/Digibron/offset/0/zoekwoord/ontstaan+leven/id/tag:RD.nl,20090404:newsml_2d823b16e47f1565d22c11aae6493da8
*ruimtevaartorganisaties op zoek naar buitenaardse vormen van **leven**.*
- https://www.digibron.nl/viewer/collectie/Digibron/offset/0/zoekwoord/ontstaan+leven/id/DeWaarheidsvriend_20251009_017_ART_S001_CID001 Nieuwe technieken maken het mogelijk om gerichte genetische aanpassingen te doen in embryo's

Achtergrondinformatie

In deze thematische Handreiking staat niet één bijbelgedeelte centraal. Heel verschillende bijbelteksten en bijbelgedeelten komen in de vragen aan de orde. Daarom vind je hier geen exegese, alleen een achtergrond bij het bijbelse gebruik van het woord leven (ontleend aan: Woordenboek voor bijbellezers). Als je meer informatie wilt, verwijzen we je naar de diverse websites, artikelen en filmpjes.

LEVEN

Leven is het bestaan van mensen, dieren en planten, zoals het door Gods schepping tot aanzijn is geroepen. De levensadem van de mens is een geschenk van God. Hij kan de mens in het leven behouden en redden van een dreigende dood. Bovenal is 'leven' voor de geloofstaal leven in gemeenschap met de Heere God en Jezus Christus. Dat leven heet in het Nieuwe Testament ook 'eeuwig leven'.

In het Oude Testament zie je dat alle leven van God komt. In verschillende psalmen klinkt door dat men zich bewust is van de kortstondigheid van het leven. De kwetsbaarheid en bedreiging van het leven hangt nauw samen met de verhouding van de mens tegenover God. De mens die Gods verordeningen houdt, zal leven.

Vrouw Wijsheden zegt in Spreuken: Mijn zoon, bewaar mijn geboden en leef! Wie de ware wijsheid, de vreze des Heeren, vindt, heeft het leven gevonden.

Ook het leven van Israël als gemeenschap is afhankelijk van de relatie van het volk tot de Heere. Israël kan alleen het beloofde land binnengaan en er leven als het de Heere liefheeft en in Zijn wegen gaat.

De Heere wordt wel de levende God genoemd. Bijvoorbeeld in de confrontatie met Goliath en in tegenstelling tot de dode afgoden.

De notie van een opstanding was in het Oude Testament niet onbekend, denk maar aan het beeld dat Ezechiël ziet (Ez. 37): doodsbeenderen herleven als profetie van Israëls herrijzen na de ballingschap.

Het Nieuwe Testament kent eveneens Gods zorg voor alles wat leeft. De goede Herder geeft Zijn leven voor de schapen. Jezus is het Brood des levens, dat aan de wereld het leven geeft. Het gaat hier om door de Geest levend gemaakt leven.

Dat echte leven noemt Johannes het eeuwige leven. Dat gaat niet alleen om de tijdsaanduiding, maar ook om de kwaliteit. Het eeuwige leven begint hier en nu.

In Openbaring ontvangen de gelovigen, zij die geschreven zijn in het boek des levens, de kroon des levens.

Omdat het leven gave van God is, past het ons Hem te prijzen, naar Zijn geboden te leven en respect te hebben voor het leven van mens en dier. De christelijke gemeente leeft in de spanning tussen dankbare waardering van het leven nu als Gods gave en het verlangen naar de nieuwe hemel en de nieuwe aarde.

Didactische informatie

Het bespreken van de vragen kun je variëren. Hieronder volgen enkele manieren waarop je de vragen kunt bespreken.

Denken > delen > uitwisselen

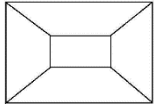
Het *denken*, *delen* en *uitwisselen* is een proces waarbij jongeren eerst zelf nadenken, daarna in een klein groepje hun gedachten delen en deze ten slotte in de grotere groep uitwisselen. Het voordeel van deze werkwijze is dat de betrokkenheid gestimuleerd wordt. Bovendien wordt door het uitwisselen van gedachten en het gezamenlijk formuleren van een antwoord het aantal meningen beperkt. Dat maakt de gezamenlijke nabespreking overzichtelijker. Hieronder worden een aantal didactische werkvormen uitgelegd, waarmee dit proces van *denken*, *delen* en *uitwisselen* gestalte kan worden gegeven.

Eén-tweetje

Vraag de jongeren om individueel over een vraag of opmerking na te denken (en eventueel iets op te schrijven). Daarna bespreken ze in tweetallen hun antwoorden. Eventueel wordt per tweetal een beste antwoord gekozen. Dit antwoord wordt vervolgens plenair uitgewisseld.

Uitbreiding: de tweetallen bespreken de antwoorden met een ander tweetal. Per viertal wordt het beste antwoord gekozen, dat vervolgens plenair wordt uitgewisseld.

Placemat

De placemat is een variant van het 'Eén-tweetje', waarbij papier en pennen worden gebruikt. Gebruik bij voorkeur een vel op A3-formaat. Verdeel het vel papier zoals in het voorbeeld. Elke jongere denkt individueel na over een vraag of opmerking, waarna hij het antwoord opschrijft in één van de vakken. De groepsleden bespreken de antwoorden die zijn opgeschreven. De gemeenschappelijke antwoorden of het beste antwoord wordt in het middenvak opgeschreven. Het antwoord in het middenvak kan plenair worden uitgewisseld.

Expertgroep

De jongeren denken in verschillende groepen na over een deelonderwerp. Elke groep is nu expert in (heeft kennis over) één deelonderwerp. Vervolgens worden nieuwe groepjes gevormd waarin alle bestudeerde deelonderwerpen vertegenwoordigd zijn. Elke jongere is binnen de nieuwe groep expert in een deelonderwerp. De eerder opgedane kennis wordt in de nieuwe groep gedeeld.

Voorbeeld: Elk groepje jongeren verdiept zich in één vraag. Vervolgens worden nieuwe groepjes gevormd waarbij in elk groepje alle bestudeerde vragen zijn vertegenwoordigd. Elk groepslid is 'expert' in één vraag en deelt deze kennis met de andere groepsleden.

Meningen uitwisselen

Om het *uitwisselen van meningen* te stimuleren, kunnen onder meer de volgende werkvormen worden gebruikt.

Gekleurde kaarten

Elke jongere beschikt over een rode en groene (en eventueel oranje) kaart. Er kunnen ook andere kleuren worden gebruikt. Een stelling wordt voorgelezen. De jongeren steken één van de kaarten op (rood = niet mee eens; groen = mee eens; oranje = twijfel). De meningen worden geïnventariseerd en eventueel genoteerd. Het opsteken van kaarten is een goede aanleiding om door te vragen naar argumenten.

Duimen

In plaats van gekleurde kaarten wordt een duim opgestoken. Duim rechtop = mee eens; duim naar beneden = niet mee eens; duim horizontaal = twijfel.

Binnen- en buitenkring

Verdeel de jongeren in twee gelijke groepen. De eerste groep vormt een binnenkring. De tweede groep gaat hier in een kring omheen staan: de buitenkring.

Een jongere uit de binnenkring vertelt een mening of antwoord aan een jongere uit de buitenkring. Laat één van de kringen op een bepaald moment één of meerdere plaats(en) draaien, zodat een nieuw tweetal ontstaat en de meningen/antwoorden opnieuw worden uitgewisseld. Herhaal het draaien en uitwisselen een aantal keren.

Inventariseren

Om op een speelse manier antwoorden of meningen te *inventariseren* kunnen onder meer de volgende werkvormen worden gebruikt.

Post-its

Laat de jongeren hun antwoord of mening opschrijven op een post-it, een memoblaadje met plakstrip. Laat de beschreven memoblaadjes opplakken op een centrale plaats. De post-its kunnen, indien gewenst, door de jongeren gegroepeerd worden rond vergelijkbare antwoorden of meningen. Bespreek de reacties.

Muurtje bouwen

Antwoorden of meningen worden op een A4 papier geschreven. Bij de gezamenlijke bespreking wordt met de A4 papieren een muurtje gebouwd. De belangrijkste antwoorden en meningen worden onderop geplakt, de minder urgente zaken komen daarbovenop. Gebruik plakband of kneedgum om het papier op te hangen.

Woordweb

Inventariseer antwoorden of meningen op een whiteboard, flap-over of groot vel papier. Maak een woordweb waarin informatie kernachtig en geordend wordt weergegeven. Opmerkingen over hetzelfde onderwerp worden in kernwoorden bij elkaar opgeschreven.

Benodigdheden voor deze bijeenkomst

- Voor elke jongere een Bijbel, een Handreiking en een pen.
- Een leidingdeel voor jezelf als leidinggevende.
- Apparatuur om het filmpje van ABC van het geloof te bekijken (alternatieve startopdracht).
- Papier en schrijfbenodigdheden voor het woordweb (alternatieve startopdracht).

Opening

- Om te lezen:
 - ✓ Genesis 2:4-25
 - ✓ Psalm 138
 - ✓ Psalm 8
 - ✓ Ezechiël 16
 - ✓ Johannes 7:38-39
 - ✓ 1 Johannes 5:11-13
- Uit de belijdenis:
 - ✓ Heidelbergse Catechismus, zondag 9
 - ✓ Heidelbergse Catechismus, zondag 40

- ✓ Nederlandse Geloofsbelijdenis, artikel 12
- Suggesties om te zingen:
 - ✓ Psalm 8:1, 4 en 5
 - ✓ Psalm 139:1, 2, 8 en 9
 - ✓ Psalm 86:6 en 8
 - ✓ Psalm 119:5 en 88
 - ✓ Bron van Licht en Leven
 - ✓ Heer' onze God, wil ons weer levend maken
 - ✓ O Heil'ge Geest Die levend maakt
 - ✓ Zie ik sterren aan de hemel staan
- Dankpunten:
 - ✓ Dat we mogen leven!
 - ✓ Dat we niet alleen op deze wereld zijn maar samen mogen leven.
- Gebedspunten:
 - ✓ Om een echt, vervuld leven.
 - ✓ Om liefde voor God en de naaste.
 - ✓ Om bewaring voor elk leven.

Doelstelling

Met deze Handreiking willen we jongeren laten nadenken over het wonder van het leven. We hopen dat ze beseffen dat ze het leven van God ontvangen hebben en dat dat iets betekent voor:

1. hoe ze naar zichzelf kijken;
2. hoe ze die ander zien;
3. hoe ze met de Heere leven.

Alternatieve startopdracht

- Bekijk het filmpje 'schepping' van ABC van het geloof.
- Maak (in groepjes) een woordweb rond het begrip 'leven' .

Antwoorden op de vragen en suggesties voor gesprek

Startopdracht

-

1.
Genesis 2 - De Heere God blaast de mens de levensadem in de neus en de mens leeft. (L)
Psalm 104 - Als God onze adem wegneemt, sterven we. (A)
Jesaja 38 - Wie genezen wordt, krijgt van de Heere het leven terug. (C)
Spreuken 7 - Wie Gods geboden bewaart, zal leven. (H)
Mattheüs 6 - We hoeven niet bezorgd te zijn over ons leven, want de Heere zorgt. (A)
Mattheüs 20 - De Heere Jezus geeft Zijn leven tot een losprijs. (J)
Johannes 17 - Echt leven is God en de Heere Jezus kennen. (I)
1 Johannes 5 - Wie de Zoon van God niet heeft, heeft ook het leven niet. (M)

Oplossing: lachajim – op het leven!

2. –

3.

- a. De Heere heeft ons gemaakt in de buik van onze moeder, Hij heeft ons het leven gegeven. En daarom moeten we Hem loven en prijzen als onze Schepper en Heere, Hij heeft recht op heel ons leven.
- b. *Eigen antwoord.*

4.

- a. Hij vraagt of Jezus Zijn leven in de waagschaal wil stellen, om onverantwoord met Zijn leven om te gaan. Want: de engelen zullen U toch wel opvangen en bewaren.
- b. We mogen geen onverantwoorde dingen doen met ons leven.

5.

- a. *Eigen antwoord.*
- b. *Eigen antwoord.*

Bij deze vraag is het goed om je te realiseren dat ook jongeren kunnen worstelen met vragen rondom de zin van het leven, zelfbeschadiging en zelfs zelfdoding. Het kan zijn dat dit ook bij jongeren van jouw groep leeft. Probeer hier alert op te zijn en als er ruimte

is kun je daar in alle voorzichtigheid over doorpraten. Of spreek met de betreffende jongere later hier over door. Wees niet te snel met een oordeel, maar luister vooral. En zie voor tips en adviezen de hierboven genoemde websites. Bij gedachten over zelfdoding is www.113.nl de aangewezen plek. Neem deze onderwerpen ook mee in je (persoonlijke) gebed.

6.
 - a. Denk aan het spreekwoord: Wat gij niet wilt dat u geschiedt, doe dat ook een ander niet. En wat gij wilt dat u geschiedt, laat dat ook aan die ander niet.
Maar daarnaast heeft die ander recht op jouw respect en bescherming omdat hij evenzeer een schepsel van God is. We hebben zorg te dragen voor het leven.
 - b. *Eigen antwoord.*
 - c. *Eigen antwoord.*
7. Zie de literatuur hierboven voor meer achtergrondinformatie.

De twee andere opdrachten:

Abortus

Op www.npvzorg.nl/10stellingen vind je stellingen over abortus. Bespreek de stellingen met je groepje. Let op: de 10e stelling kun je niet beantwoorden.

Onderzoek

De techniek maakt het mogelijk om heel gericht genetische aanpassingen te doen bij embryo's. Zo kunnen erfelijke eigenschappen in het DNA veranderd worden. Je kunt wel zeggen dat de mens een soort mede-schepper wordt. Maar kan en mag dit?

Ethicus Theo Boer zegt dat er geen proeven gedaan mogen worden met het leven zelf. Wat denk jij? Zie bijlage 1 voor het hele artikel uit 'De Waarheidsvriend'.

8. –

Slotopdracht

Een mooie slogan om mee af te sluiten en de kern van deze avond te verwoorden.

BIJLAGE 1 - ARTIKEL UIT 'DE WAARHEIDSVRIEND'

De verboden vrucht

Door: Dr. G. Leertouwer

09-10-2025

Het vroegste begin van het menselijk leven ligt intensief onder het vergrootglas. Nieuwe technieken maken het mogelijk om gerichte genetische aanpassingen te doen in embryo's (CRISPR-Cas). Ook bestaande grenzen verschuiven.

Het vroegste begin van het menselijk leven ligt intensief onder het vergrootglas. Nieuwe technieken maken het mogelijk om gerichte genetische aanpassingen te doen in embryo's (CRISPR-Cas). Ook bestaande grenzen verschuiven.

Zo adviseerde de Gezondheidsraad in 2023 om de onderzoeksgrens bij restembryo's te verschuiven van 14 naar 28 dagen. En vorige maand behandelde de Tweede Kamer een wetsvoorstel om het kweken van embryo's voor wetenschappelijk onderzoek mogelijk te maken. Daarbij lijken juist onder christenen de panelen sterk te verschuiven. Wat is er gaande?

Het is heel begrijpelijk dat het ontstaan van menselijk leven wetenschappers en christenen uitermate boeit. Het toont immers de wonderlijke wijsheid van onze Schepper. Voor de Prediker illustreerde de vrucht in de buik van een vrouw nog op sprekende wijze het verborgen werk van God (11:5). Voor ons is het inmiddels vanzelfsprekend dat een echo die verborgen wereld in beeld brengt. De wetenschap dringt zelfs al veel dieper door. We krijgen zicht op de structuur van het embryo en de genen. Het geeft ons alleen maar meer reden tot verwondering.

Grens

De Prediker wist echter dat met de kennis ook de smart vermeerdert (1:18). Wat doen we met onze kennis als we ernstige genetische afwijkingen zien die we graag uit de wereld zouden helpen? Meer begrip leidt vaak tot meer behoefte aan grip. Meer begrijpen leidt tot de behoefte om te grijpen naar het ideaal van een volmaaktere mens of in ieder geval om voorzienbaar leed zoveel mogelijk in de kiem te smoren. En waar ligt dan de grens? Bij deze vragen is in ieder geval het besef onmisbaar wat het beginsel, het embryo, van ware wetenschap is: het vrezende van de Heere (Ps. 111:10).

Het prille leven geeft ons alleen maar meer reden tot verwondering

Opvallend is dat onafhankelijke, gerenommeerde instellingen zoals het Rathenau Instituut zich zeer terughoudend opstellen ten aanzien van verruiming van de onderzoeksmogelijkheden. Ook onder een groot deel van de bevolking blijkt die terughoudendheid of zelfs huiver te bestaan.

Des te merkwaardiger is het dat juist onder christenen in de afgelopen jaren meer ruimdenkendheid lijkt te ontstaan, die inmiddels kan leiden tot verruiming van de wetgeving. Die ruimte ontstaat doordat de beschermwaardigheid van het vroegste leven sterker wordt gerelativeerd. Het ongedifferentieerde klompje cellen heeft dan niet meer dezelfde bescherming als het volgroeide kind. Daarbij komt een veel positievere visie op de rol van de mens. De mens zou geroepen zijn om mede-schepper, co-creator, te zijn, die mag meewerken aan een mooiere wereld. Het kweken van embryo's enkel en alleen voor wetenschappelijk onderzoek geeft de mede-schepper dan meer instrumenten om de wereld mooier te maken.

Ethicus Theo Boer zag de noodzaak om tegenwicht te bieden aan de politieke ontwikkelingen die zich mede hierdoor aftekenden. Het kweken van embryo's louter voor wetenschappelijk onderzoek maakt van het menselijk leven een middel in plaats van een doel op zich. Daarmee overschrijdt men volgens Boer een fundamentele grens. De beslissing om menselijk leven te creëren om het te onderzoeken en om het vervolgens onvermijdelijk in de dood te laten eindigen, vindt Boer bevreemdend en beangstigend.

Adam

De spanning rond het onderzoek naar embryo's doet denken aan het proefgebod voor Adam in de hof van Eden. Van alle bomen mocht Adam de vruchten eten, maar niet van die ene. Zo mag de westerse wetenschap in het leven bijna oneindig veel onderzoeken en beproeven. Met één ding mag zij echter geen proeven doen: het leven zelf. Het embryo is als de verboden vrucht die onze positie als mens op de proef stelt. Het blijkt opnieuw niet eenvoudig om onze grenzen te kennen en te gehoorzamen. De beloften zijn opnieuw verleidelijk: een rol als mede-schepper vervullen en nog beter onderscheiden wat goed en mooi is. Na eeuwen ervaring zou de wetenschap kunnen weten dat dit oude slangenliedje vals is. We zullen immers beslist sterven.